

Dezvoltarea conștiinței fonologice la vârsta preșcolară

Ionuța MUNTEAN¹

Abstract

The child's ability to perceive language, as a structure consisting of a limited set of sounds or phonemes can be considered to be one of the greatest conceptual constructs of the human mind.

The purpose of the present study was to train and develop the phonological abilities of preschool children based on an intervention program based on the activities of building, exposing, analyzing and solving different tasks of phonological awareness, a program included in the daily activities of language education. It was also considered to compare the results of children in two groups: the experimental group after conducting the phonological awareness development plan and the control group after the traditional language education activities, according to the curriculum for pre-school education.

Keywords: child development language, phonological abilities, phonological awareness, intervention program, phonological auditory analysis.

Introducere

Conștiința fonologică a fost definită ca fiind o abilitate metalingvistică ce conferă copilului capacitatea de a analiza structura sonoră a limbajului (Schuele, Bourdeau, 2008).

Există autori care susțin faptul că fonologia limbajului se dezvoltă odată cu limbajul însuși, dar că ea ar rămâne mult timp inconștientă, până când devine obiectul unei reflecții active (Sprenger-Charolles, 1996, citat de Burlea et al., 2010). Primele semne în dobândirea competențelor fonologice ar fi împărțirea cuvintelor în silabe, folosirea sufixelor, memorarea poeziilor care se bazează pe ritm și rime. Conștiința fonologică are un rol deosebit de important, mai ales în prima fază a învățării limbii scrise. Ea reprezintă expresia care se referă la un anumit tip de cunoaștere metalingvistică, având drept obiect de studiu structura fonologică a limbajului. Conștiința fonologică este necesară pentru învățarea și utilizarea codului alfabetic. Persoanele care pot extrage sunetele din cuvinte, care

le recunosc identitatea și care reușesc să le reasambleze împreună au baza necesară pentru a utiliza principiul alfabetului (Troia, 2004). Copiii care au o conștiință fonemică slab dezvoltată pot să nu înțeleagă noțiunea de sunet.

Procesarea fonologică funcționează în general inconștient, în timp ce ascultăm sau vorbim. Este programată să extragă înțelesul a ceea ce a fost verbalizat, nu să descifreze ce sunete au fost folosite în vorbire. Această funcție se realizează automat, în scopul unei comunicări eficiente. Citirea și scrierea necesită achiziționarea unui anumit nivel de cunoaștere metalingvistică, deci un anumit grad de dezvoltare al conștiinței fonologice.

Conștiința fonologică – reprezintă abilitatea de a diferenția structurile sonore ale limbajului și de a specifica semnificația fiecăreia dintre acestea. Conștiința fonologică cuprinde: *conștiința fonematică, conștiința ritmului, conștiința enunțului, conștiința cuvântului,*

conștiința silabei, conștiința fonemului (Burlea, 2007).

Conștiința fonologică interacționează cu dezvoltarea vocabularului și a conștiinței cuvântului, pe care le și stimulează. Conștiința fonologică și memoria sunt implicate în mai multe activități de învățare a cuvintelor: accesul la cuvintele nonfamiliare și compararea lor cu cuvintele cunoscute, repetarea și pronunțarea corectă a cuvintelor, fixarea în memorie a formei corecte a cuvintelor pentru a putea fi oricând regăsite și folosite, diferențierea paronimelor (Mititiuc, Purle, 2010, Torgesen, 1998). De asemenea, conștiința fonologică permite generarea de alternative pentru cuvintele care nu sunt bine percepute auditiv dintr-un enunț, copilul căutând în fondul său lexical cuvinte ce conțin puținele foneme identificate, dar care se potrivesc sensului sugerat de context (Torgesen, 1998).

Factorii implicați în dezvoltarea conștiinței fonologice la copiii preșcolari pot fi clasificați în două mari categorii (Bodea Hațegan, 2013):

- factori individuali: factori genetici, IQ, abilități generale de învățare, abilitățile muzicale, tulburări de vorbire și de învățare, dizabilitatea auditivă;
- factori care țin de experiența lingvistică: complexitatea limbajului oral, accesul copiilor la un model lingvistic de calitate, antrenarea preșcolarilor în anumite comportamente și activități de rutină, instruirea abilităților fonologice la preșcolari, accesul la limbajul scris, bilingvismul.

Deficitul fonologic constă în dificultatea de a utiliza informația cu caracter fonologic

în procesarea limbajului scris și a celui oral. Componenta principală a deficitului fonologic, conștiința fonematică, implică relația sunet-simbol, memorizarea și reactualizarea informațiilor din memorie. Problemele de conștiință fonematică sunt des întâlnite la copiii cu deficite fonologice.

Dezvoltarea conștiinței fonematice este susținută de cercetările efectuate pe copiii mici unde au fost observate relațiile fonem-grafem. Bradley și Bryant (1985) au identificat faptul că acești copii au început să citească adoptând o strategie vizuală, recunoscând cuvintele ca și cum ar fi fost logatomi. Ei au început să folosească, în primul rând, codul fonologic, în acest tip de citire. Evident, ei generează cuvinte noi pornind, nu de la relația fonem-grafem, ci făcând analogii. Autorul menționat anterior a arătat că există o *legătură între sensibilitatea copilului la rime și abilitatea lui de a utiliza analogiile în învățarea citirii. Conștiința fonologică, în variatele ei forme, este atât un precursor, cât și un produs al citirii.*

Conștiința fonologică presupune abordarea diferită a asocierii sunet-simbol, contrastivă. Astfel, în activitatea didactico-terapeutică se începe cu explorarea caracteristicilor sunetelor prin diferite canale senzoriale: auditiv, tactil, vizual, explorarea care facilitează compararea sunetelor, fonemelor și extragerea într-o manieră diferențiată a proprietăților acestora. Conștiința este antrenată prin activități de eliminare a unui sunet, analiză, sinteză și manipulare a poziției unui sunet în silabe sau cuvinte, precum și a silabelor în corpul cuvintelor.

Direcțiile de intervenție timpurie la nivelul procesărilor fonologice sunt

abordate conform procedurilor Departamentului de Educație din Virginia, 1998, cu completarea, adaptarea și diversificarea secvențelor de activități urmărind specificul limbii române (Bodea Hațegan, 2013). Astfel, procedurile sunt structurate pe baza următoarelor procese: ascultare, identificare și diferențiere de rime, conștiința silabei, conștiința cuvântului și conștiința fonemului.

Evaluarea conștiinței fonologice, a procesărilor de natură fonologică are valoare predictivă pentru achiziția scris-cititului, putându-ne oferi și informații cu privire la progresul pe care copilul îl înregistrează pe măsura derulării unui program de dezvoltare și îmbunătățire a abilităților de procesare fonologică (Bodea Hațegan, 2013).

Dezvoltarea abilităților de procesare fonologică poate fi urmărită pe un continuum de la abilități de percepere și producere de rime, până la abilități de segmentare.

În grădiniță se dezvoltă mai întâi abilitățile de receptare și producere de rime, abilitățile de percepere a cuvintelor ca intrări lexicale distincte, de divizare a sintagmelor, propozițiilor și frazelor scurte în unități lexicale componente. În perioada ultimului an de grădiniță și în perioada primului an școlar, copiilor li se dezvoltă abilitățile de segmentare a cuvintelor în foneme. Antrenamentul pentru dezvoltarea conștiinței fonologice constituie baza pe care se construiește mai târziu corespondența dintre complexul sonor și reprezentarea grafică corespunzătoare. Abilitățile fonologice dobândite de un copil în perioada preșcolară reprezintă predictorii ai succesului în învățarea citirii și scrisului.

Se consideră că evaluarea acestor abilități la sfârșitul grădiniței sau la începutul clasei I ar putea identifica copiii expuși riscului de a dezvolta dificultăți de învățare a scris-cititului.

Metodologia cercetării

Scopul acestei cercetări este de a evidenția importanța intervenției timpurii în dezvoltarea conștiinței fonologice la vârsta preșcolară.

Obiectivele cercetării

Evaluarea nivelului de procesare fonologică la preșcolarii de grupă mijlocie, cu vârsta cuprinsă între 4 și 5,2 ani, din grădinița de masă, având următoarele componente: conștiința rimei, conștiința fonemului și conștiința silabei.

Antrenarea și dezvoltarea abilităților fonologice ale copiilor preșcolari, pe baza unui program de intervenție care are la bază activități de construire, expunere, analiză și rezolvare a diferitelor sarcini de conștiință fonologică, program inclus în activitățile de educare a limbajului.

Ipotezele cercetării

Copiii care participă la programul de dezvoltare a conștiinței fonologice vor fi capabili să genereze mai multe rime pornind de la un cuvânt, comparativ cu preșcolarii care desfășoară activități tradiționale de educare a limbajului.

Copiii care participă la programul de dezvoltare a conștiinței fonologice vor fi capabili să izoleze mai multe foneme din cuvinte, indiferent de poziția acestora comparativ cu preșcolarii care desfășoară activități de educare a limbajului în mod tradițional, conform curriculumului pentru învățământ preșcolar.

Design-ul cercetării

Experimentul psihopedagogic constă în elaborarea și implementarea unui program de intervenție în vederea antrenării și dezvoltării abilităților fonologice ale copiilor preșcolari. Programul de intervenție presupune elaborarea și rezolvarea de sarcini utilizând strategii și metode specifice în vederea stimulării proceselor psihice și cognitive implicate în abilitățile conștiinței fonologice.

Studiul ia forma unui experiment non-randomizat cu pre-test (evaluare inițială), post-test (evaluarea post-intervenție) și grup de control. Variabilele incluse în studiu sunt: tipul de învățare utilizat și rezultatele sau performanțele copiilor, unde variabila independentă este reprezentată de tipul de învățare, respectiv program de activități tradiționale versus programul de intervenție, iar variabila dependentă este concretizată sub forma performanțelor copiilor la sarcinile de evaluare operaționalizate în instrumentele de evaluare a componentelor proceselor fonologice în etapa post-test. Concomitent cu variabilele independente și dependente pot acționa și alte variabile necontrolate care pot afecta, într-o măsură sau alta, rezultatele experimentului.

Etapa experimentală a cercetării s-a desfășurat în urma finalizării etapei de evaluare pre-test și a avut în vedere intervenția asupra activității didactice și educaționale a lotului experimental, în timp ce activitatea lotului de control s-a desfășurat fără a fi influențată de aceste variabile. Participanții din lotul experimental au fost incluși într-un program de intervenție structurat pe mai

multe secțiuni, aplicat după obținerea permisiunii scrise a părinților.

Lotul de participanți

La experiment au participat două grupe de copii preșcolari din cadrul aceleiași unități de învățământ de masă din Cluj-Napoca, ambele grupe având același nivel de vârstă (grupa mijlocie), copiii având vârstele cuprinse între 4 ani și 5 ani și 2 luni.

Dintre aceste două grupe, una a constituit grupul experimental, iar cealaltă, grupul de control. Din efectivul de 18 copii ai primului grup, grupul experimental, au participat la studiu 14 copii, 2 dintre ei fiind copii ce necesită monitorizare specială din partea consilierului grădiniței, unul este copil bilingv, pentru care limba maternă este limba engleză, iar unul dintre ei are o frecvență foarte scăzută, astfel, aceștia nu au fost incluși în experiment. Lotul experimental cuprinde 5 fete și 9 băieți. Media de vârstă a grupului experimental la debutul aplicării programului de intervenție a fost de 4 ani și 6 luni. În grupul de control au fost incluși 10 preșcolari, dintre care 4 fete și 6 băieți, copii care au un nivel de dezvoltare conform vârstei cronologice și au avut o frecvență bună la grădiniță. Cele două loturi de subiecți sunt relativ omogene din punctul de vedere al vârstei cronologice. Participanții au fost aleși non-randomizat, grupul de control și grupul experimental rămânând alcătuite din copiii aceleiași grupe, preșcolarii derulând activitatea în propria lor sală de grupă, cu propriile educatoare.

Dintre copiii participanți la studiu, toți frecventează grădinița din grupa mică, iar 3 copii din grupul experimental și 2 din grupul de control au repetat grupa mică,

având cu un an în plus de grădiniță față de ceilalți. Conform fișelor individuale ale copiilor incluși în cercetare, nu există niciun copil cu CES sau care să necesite intervenție specială sau personalizată individuală. Menționez faptul că toți participanții la studiu au obținut rezultate bune la evaluările curente pe parcursul grupei mici, dar și la începutul grupei mijlocii, atât din punct de vedere cognitiv, cât și socio-emoțional, atingând obiectivele vizate pentru fiecare nivel sau etapă de evaluare. Progresul lor a fost înregistrat de către cadrele didactice ale fiecărei grupe, prin intermediul fișelor de evaluare individuală.

La sfârșitul perioadei de aplicare a programului s-a administrat o evaluare post-test, având ca obiectiv principal monitorizarea evoluției copiilor, în vederea confirmării ipotezelor cercetării și atingerea obiectivelor propuse.

Descrierea instrumentelor de investigare

Măsurarea și colectarea datelor s-a realizat prin intermediul următoarelor instrumente, instrumente cu ajutorul cărora au fost notate performanțele fiecărui copil, în mod individual:

Proba de *Procesare fonologică* din cadrul bateriei de teste NEPSY. Acest subtest evaluează procesarea fonetică/fonologică și este compus din două tipuri de sarcini de procesare fonologică. Prima parte se referă la o procesare de bază, presupunând identificarea cuvintelor din segmente de cuvinte. A doua parte este mai elaborată și evaluează segmentarea fonologică la nivelul fragmentelor de cuvinte (silabe) și la nivelul sunetelor corespunzătoare literelor (foneme). Copilul este rugat să creeze un nou cuvânt prin omiterea unei

silabe sau a unui fonem/ prin substituirea unui fonem dintr-un cuvânt cu un altul. Având în vedere vârsta pe care o au participanții la studiu, a fost administrată doar Partea A din subtest, respectiv primii 14 itemi din „Manualul cu stimuli”, fără a se respecta regula de întrerupere. Sarcina acestor itemi este de a identifica și indica o imagine din trei prezentate, care se potrivește cu un indiciu. Acest indiciu reprezintă un fragment din cuvântul respectiv. Fiecare imagine este prezentată și indicată de către cel care administrează testul. Scorul maxim pe care îl poate obține un copil la acest subtest este de 14 puncte.

Un alt instrument folosit în cercetare a fost: „*Instrumentul de evaluare a componentelor proceselor fonologice*”, instrument individual special conceput pentru acest experiment, ce cuprinde 11 itemi, cotați cu punctaj între 1,5 și 3 puncte. Punctajul maxim pe care îl poate obține un copil este de 22 puncte. Instrumentul evaluează capacitatea copiilor de vârstă preșcolară de a identifica și genera rime, abilitatea lor de segmentare fonologică la nivelul cuvintelor, capacitatea de segmentare în silabe a cuvintelor, precum și segmentarea și asocierea de foneme. De asemenea, copilul este solicitat să creeze un nou cuvânt prin omiterea sau adăugarea unui fonem, cuvântului dat.

Cele două instrumente de evaluare au fost aplicate atât grupului de control, cât și grupului experimental, acestuia din urmă fiindu-i aplicate în pre-test, respectiv post-test, după finalizarea planului de intervenție.

Descrierea metodei de intervenție și a procedurii de lucru

În săptămânile anterioare începerii studiului a avut loc etapa de pre-testare a fiecărui copil din grupul experimental. Au fost înregistrate rezultatele obținute de fiecare copil la cele două instrumente de evaluare, urmând ca aceste rezultate să fie comparate cu cele obținute în etapa post-test, după aplicarea programului de intervenție.

Experimentul ia forma unui program de intervenție timpurie focalizat asupra procesărilor fonologice, structurat pe mai multe activități se desfășoară sub forma celor de educare a limbajului din cadrul activităților comune din programul zilnic al preșcolarilor. Programul prevede 2-3 sesiuni (activități) de grup pe săptămână, a câte 15-30 minute fiecare, timp de 10-12 săptămâni. Activitățile s-au desfășurat cu precădere frontal, cu toți participanții la studiu, existând puține intervenții individuale, acolo unde a fost necesar și unde copiii au întâmpinat dificultăți în înțelegerea unor concepte sau sarcini.

Activitățile sunt structurate pe baza următoarelor procese: ascultare/sensibilizare la sunet, identificare și diferențiere de rime, conștiința silabei, conștiința fonemului, iar secvențele instructive de care beneficiază copiii, pun în joc abilități de complexitate crescândă. Programul a fost finalizat printr-o evaluare cu sarcini de analiză și sinteză ce antrenează abilitățile de conștiință fonologică. Pentru o verificare și evaluare cât mai riguroasă, copiii au avut de rezolvat și câteva fișe de lucru individual. Secvențele instructive de care beneficiază copiii pun în joc abilități de complexitate crescândă.

După derularea programului au fi evaluați post-test copiii din lotul experimental pe perioada a două săptămâni, cu cele două instrumente: proba de „Procesare fonologică” și cu „Instrumentul de evaluare a componentelor proceselor fonologice”. Tot în aceeași perioadă au fost evaluați, individual, copiii din lotul de control. La grupul de control am realizat și o scurtă observație a copiilor în mediul de învățare de la grupă pentru a putea vedea dinamica grupului, stilul de predare predominant al cadrului didactic, precum și familiarizarea copiilor cu persoana care urmează să îi evalueze. Este necesar de specificat faptul că post-testul s-a desfășurat în mod similar atât la grupul de control, cât și la cel experimental.

Rezultatele cercetării și interpretarea datelor

Evaluarea conștiinței fonologice și implicit a procesărilor de natură fonologică are valoare predictivă pentru achiziția scris-cititului, oferindu-ne și informații cu privire la progresul pe care copilul îl înregistrează în condițiile în care este inclus în derularea unui program pentru dezvoltarea și îmbunătățirea abilităților de procesare fonologică.

După colectarea datelor, s-a analizat media scorurilor obținute de copii la cele două evaluări. Astfel, în pre-test, media punctajelor obținute de copii la subtestul „Procesare fonologică” a fost de 7.85, reprezentând 56% din răspunsurile corecte. După parcurgerea activităților din planul de intervenție, media punctajelor pe care le obțin copiii este de 12, ceea ce reprezintă 85,7% din răspunsuri, înseamnând un progres, în medie, de 4.15 puncte, iar procentual de 29.7%. Din tabelul în care scorurile brute la subtest

sunt raportate la vârstă, scorul de 7 corespunde nivelului de vârstă între 3 – 3,5 ani. Punctajul pe care l-au obținut în post-test, raportat la vârstă, corespunde vârstei de 5-5,5 ani.

Alături de analiza cantitativă a mediei punctajelor obținute de grupul experimental, sunt reprezentate în tabel și pe grafic rezultatele obținute de fiecare participant la studiu, atât în pre-test, cât și în post-test.

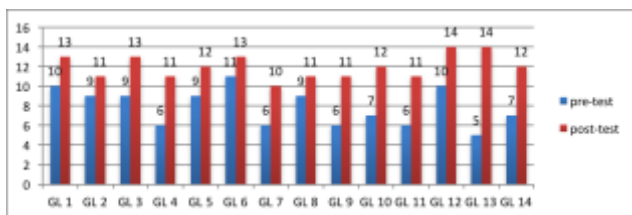

Fig. 1: Reprezentarea grafică a punctajelor obținute de copiii din grupul experimental la subtestul "Procesare fonologică"

Putem afirma faptul că toți copiii lotului experimental și-au îmbunătățit abilitatea de identificare a cuvintelor pornind de la segmente de cuvinte prezentate oral și implicit abilitatea de procesare fonologică, demonstrând astfel, eficiența implementării și parcurgerii activităților de dezvoltare a procesărilor fonologice, din cadrul programului de intervenție timpurie.

Prin intermediul „Instrumentului de evaluare a componentelor proceselor fonologice”, s-a evaluat capacitatea copiilor de a identifica și genera rime, abilitatea segmentării fonologice la nivelul cuvintelor, abilitatea de segmentare în silabe a cuvintelor, precum și capacitatea lor de a omite și a asocia foneme în vederea compunerii unui cuvânt nou. Rezultatele obținute de copii la acest test au fost analizate global, pe itemi și

individual, pentru a se putea observa mai bine progresul sub toate aspectele.

În pre-test copiii obțin, în medie, 5.96 puncte, ceea ce reprezintă un procent de 27% din răspunsurile corecte, iar după parcurgerea activităților din programul de intervenție, copiii au obținut, în medie un scor de 16.14, reprezentând 73,3%. Progresul global, înregistrat de grupul experimental a fost de 46,3%, ceea ce demonstrează eficiența programului implementat și desfășurat cu aceștia.

Alături de analiza medie, globală, a lotului experimental, am reprezentat grafic rezultatele obținute de fiecare participant la studiu pentru a putea observa și analiza progresul fiecăruia.

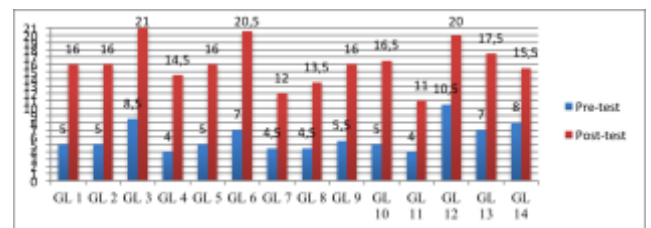

Fig 2: Reprezentarea grafică a punctajelor (globale) înregistrate de copiii grupului experimental la "Instrumentul de evaluare a componentelor proceselor fonologice"

Din analiza aprofundată, pe itemi, s-a identificat progresul realizat de copii la fiecare item, adică, la fiecare componentă a proceselor fonologice. Progresele semnificative au fost obținute la itemii de identificare a rimei și de segmentare în silabe a cuvintelor, unde media punctajelor în post-test este de 2.85 puncte din totalul de 3 puncte, ceea ce reprezintă un procent de 95%. Copiii obțin cele mai mici progrese la omiterea de foneme, un progres de doar 0.36 puncte. Media punctajelor obținute la acest item a fost de doar 0.46 puncte, ceea ce reprezintă un procent de 30,6%.

Analizând informațiile descrise mai sus, putem afirma că participanții la studiu și-au îmbunătățit abilitățile de procesare fonologică, abilități ce îi vor ajuta în învățarea scris-cititului, precum și în învățarea unei alte limbi.

Alături de analiza cantitativă, s-a realizat o analiză calitativă pe baza observațiilor făcute pe parcursul evaluărilor. Astfel, se poate afirma că cele mai mari dificultăți pe care le-au întâmpinat copiii a fost atunci când li s-a cerut să elimine un fonem din componența unui cuvânt. Acest deficit, precum și rezultatele slabe obținute la acest tip de sarcini, poate fi explicat prin faptul că aceștia încă nu cunosc literele, iar reprezentările lor referitoare la cuvintele rostite se limitează la nivelul imaginilor reprezentate de acele cuvinte. Copiii, la această vârstă nu au reprezentarea scrisă a cuvintelor, iar analiza auditiv-fonologică nu suplinește această abilitate. Problema se va ameliora în momentul în care vor învăța literele și scrierea cuvintelor cu ajutorul lor. Se observă, de asemenea, faptul că izolarea fonemului în poziție inițială se face mai ușor decât izolarea fonemului din poziție finală, având nevoie și de un timp mai mult de gândire în astfel de sarcini. Segmentarea cuvintelor în foneme se realizează mai ușor în cazul cuvintelor scurte, formate din 2-4 sunete. În cazul cuvintelor lungi, s-a observat tendința de a elimina sau omite unele vocale, în special pe cele neaccentuate sau de a alătura, a contopi, consoanele de vocalele care preced acele consoane, rostindu-le ca fiind un singur sunet. Atunci când li se cere să enumere cuvinte care încep cu un anumit sunet, într-un interval de timp, s-a observat tendința de

a spune cuvinte care conțin acel sunet, indiferent de poziția în care el se află.

Alături de evaluările lotului experimental, în aceeași perioadă, respectiv la finalul anului școlar, au fost evaluați cu aceleași instrumente copiii lotului de control, a căror activitate didactică și educațională s-a desfășurat fără a fi influențată de variabilele experimentale.

La o analiză cantitativă în urma evaluării cu subproba „Procesare fonologică” se observă diferența dintre punctajele celor două loturi de copii. Grupul de control a obținut la evaluarea capacității de identificare a cuvintelor pornind de la niște indicii un punctaj mediu de 6.9 (49.2%), iar grupul experimental o medie de 12 puncte (85.7%), diferența fiind, în medie, de 5.1 puncte, ceea ce reprezintă un procent de 36,4%.

Rezultatele obținute de cele două grupuri la „Instrumentul de evaluarea a componentelor proceselor fonologice” au fost analizate atât global, cât și pe itemi. Copiii care au beneficiat de aceste activități de stimulare și dezvoltare a procesărilor fonologice, au obținut o medie de 16.14 puncte din totalul de 22, ceea ce reprezintă un procent de 73.36% răspunsuri corecte. Comparativ cu aceștia, copiii din grupul de control au obținut o medie de 5.8 puncte, ceea ce reprezintă doar 26.36% răspunsuri corecte. Diferența dintre punctajele celor două grupuri este în medie de 10.34, reprezentând un procent de 47%. Conform acestor rezultate globale putem afirma eficiența programului implementat sub formă de activități de educare a limbajului, grupului experimental.

Pentru a putea efectua o analiză amănunțită și pentru a putea verifica ipotezele cercetării, s-a realizat o analiză comparativă a punctajelor obținute de cele două grupuri, pe itemi, observându-se diferența semnificativă la toți cei 11 itemi. Astfel, diferența cea mai mare este obținută la itemul – „Generare de rime pornind de la un cuvânt”, diferența fiind în medie de 1.32 puncte, ceea ce reprezintă un procent de 66%. Aceste rezultate confirmă prima ipoteză, conform căreia, copiii care participă la programul de dezvoltare a conștiinței fonologice vor fi capabili să genereze mai multe rime pornind de la un cuvânt, comparativ cu preșcolarii care desfășoară activități de educare a limbajului în mod tradițional. Diferențe mai puțin semnificative între rezultatele celor două grupuri s-au obținut la sarcinile de asociere de foneme, un progres de doar 30,7% și la sarcinile de omitere de foneme, doar 30,6%. Pentru cei mai mulți copii, abilitatea de discriminare fină a fonemelor este dobândită după clasa I.

Cele mai mari dificultăți le întâmpină copiii din grupul de control la sarcinile de omitere de foneme, atunci când sunt solicitați să elimine un sunet/ fonem din componența unui cuvânt. Această dificultate poate fi explicată prin faptul că, la această vârstă, copiii nu au reprezentarea grafică a cuvintelor, ci doar reprezentarea lor simbolică, a imaginii lor. O altă dificultate observată în rândul copiilor din lotul de control a fost aceea de a realiza analiza fonemelor unui cuvânt.

Concluzii și recomandări

După cum se observă din analizele anterioare, rezultatele înclină în favoarea planului de dezvoltare a abilităților de conștiință fonologică, comparativ cu

învățarea tradițională, ipotezele prezentei cercetări fiind așadar, confirmate.

Prin prezentul studiu s-a încercat realizarea unei comparații între două tipuri diferite de abordare, având la bază obiective comune. Activitățile incluse în programul de intervenție au abordat obiectivele într-un mod specific, de la simplu la complex, într-un mod bine structurat și organizat. Unele activități incluse în programul de intervenție au contribuit la dezvoltarea auzului fonematic.

Rezultatele acestui studiu pot contribui la completarea implicațiilor teoretice cu privire la dezvoltarea conștiinței fonologice la vârsta preșcolară, dar pot avea, de asemenea și implicații practice, care țin de procesul de învățare și desfășurare a activităților de educare a limbajului promovat în instituțiile de stat de învățământ preșcolar. Fiind un studiu derulat pe eșantion de vârstă preșcolară, rezultatele lui pot constitui puncte de plecare în conceperea activităților de educare a limbajului din grădiniță. Deoarece schimbarea sistemului de învățământ nu intră în această discuție, rezultatele studiului pot însă constitui bază teoretică individuală, în învățământul din România, modul de predare a conținuturilor și atingerea obiectivelor din curriculum fiind la alegerea cadrului didactic.

Ca direcții viitoare de cercetare, pornind de la datele existente în literatură referitoare la dezvoltarea conștiinței fonologice la vârsta preșcolară și beneficiile pe care această intervenție timpurie o poate avea pentru educație, aş putea menționa desfășurarea acestor tipuri de activități și continuarea lor la

categorii de vârstă mai mari, la nivelul învățământului primar, acolo unde deficitul la nivelul procesărilor fonologice se răsfrâng asupra învățării scris-cititului, ceea ce poate determina apariția tulburărilor sau a dificultăților de învățare.

<http://www.readingresource.net/dibels.html>

¹Prof. itinerant și de sprijin (Școala Gimnazială "Emil Isac", Cluj-Napoca)

E-mail: greeneyes_cj@yahoo.com

Bibliografie

- Bodea Hațegan, C. (2013). Procesare fonologică – Delimitări teoretice și aspecte practice. *Cartea albă a psihopedagogiei speciale*. Cluj – Napoca: Departamentul de Psihopedagogie Specială. p. 1-11.
- Bradley, L., Bryant, P. (1985). *Children's Reading problems* în Ungureanu, D. (1998). *Compendiu logopedic școlar*, Timișoara: Editura Eurostampa.
- Burlea, G. (2007). *Tulburările limbajului citit-scris*. Iași: Editura Polirom.
- Burlea, G., Chiriță, R., Burlea, A. (2010). Tulburări ale limbajului oral și scris cauzate de deficitul fonologic la copil. În *Revista română de pediatrie*. Vol. LIX. Nr. 4. p. 284-292.
- Mititiuc, I. I, Purle, T. (2010). *Incursiune în universul copiilor cu tulburări de limbaj*. Iași: Editura Alfa.
- Schuele, C. M., Bourdeau, D. (2008). Phonological awareness intervention – beyond the basics Language. *Speech and Hearing Services in Schools*, 39: 3-20.
- Torgesen, J. K. (1998). The prevention of reading difficulties. În *Journal of School Psychology*, Vol. 40, Nr. 1, p. 7-26.
- Troia, G.A. (2004). A focus on phonological acquisition and intervention. *Current Practice Alert* 10: 1-